

MUZEUM PAPIERNICTWA U PROGU XXI WIEKU

Jubileusz 40-lecia Muzeum Papiernictwa przypadający w 2008 r. jest okazją do podsumowań pozwalających ocenić dorobek instytucji. Przez cztery dekady placówka działająca w zabytkowym młynie papierniczym okrzepla, zgromadziła cenne zbiory, przygotowała liczne wystawy, ale przede wszystkim stworzyła atrakcyjne programy edukacyjne i naukowe i stała się jedną z największych atrakcji ziemi kłodzkiej.

Pod względem organizacyjnym szczególnie istotne dla Muzeum było przekształcenie go w 1992 r. z placówki podległej Bardeckim Zakładom Papierniczym w instytucję kultury Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Dzięki temu udanemu przedsięwzięciu do Dusznik-Zdroju spłynęły środki na utworzenie nowych działów, co umożliwiło podjęcie wszechstronnej działalności merytorycznej. Stworzona wówczas struktura Muzeum w kolejnych latach ulegała nieznacznym modyfikacjom. Dziś funkcjonuje 8 działów realizujących podstawowe zadania instytucji: Dział Historii Papiernictwa, Dział Papiernictwa Współczesnego, Dział Historii Dusznik-Zdroju, Dział Naukowo-Oświatowy, Dział Produkcji Papieru Czerpanego, Pracownia Grafiki, Biblioteka, Pracownia Konserwatorsko-Techniczna¹.

Wśród nich wiodącą rolę w zakresie gromadzenia muzealiów, realizacji zadań w zakresie działalności dokumentacyjnej, naukowo-badawczej i wystawienniczej pod kątem dziejów papiernictwa odgrywają dwa pierwsze działy, z tym że Dział Historii Papiernictwa zajmuje się papiernictwem w okresie wytwórczości rękodzielniczej, a w zakres kompetencji Działu Papiernictwa Współczesnego wchodzi papiernictwo w okresie produkcji maszynowej². Dział Historii Papiernictwa prowadzi

¹ *Regulamin Organizacyjny Muzeum Papiernictwa*, wprowadzony Zarządzeniem Dyrektora Muzeum nr 8/2007 z 30.11.2007 r. – Zbiór Zarządzeń Dyrektora Muzeum.

² Umownym momentem rozgraniczającym kompetencje obydwu działów jest wprowadzenie maszynowej produkcji papieru. Maszyna papiernicza została wynaleziona we Francji w 1798 r., jednak jej upowszechnienie nastąpiło dopiero w XIX stuleciu. Na ziemiach polskich pierwsze maszyny papiernicze uruchomiono w latach 30. XIX w. (w 1834 r. w Mioszowie, w 1837 r. w Dąbrowicy i w 1838 r. w Jeziornie), jednak jeszcze do początków XX stulecia w niektórych papierniach czerpano papier wg dawnej techniki, dlatego zainteresowania działów chronologicznie się zazębiają. K.J. Haunreiter, *200th Anniversary of the Paper Machine. The First Hundred Years*, „Tappi Journal” 1997, nr 10, s. 86–96; M. Szymczyk, *Śląskie papiernictwo w okresie industrializacji kapitalistycznej*, Duszniki-Zdrój 2000, s. 87–88, 237.

ewidencję muzealiów historycznych³ (m.in. zbiory arkuszy papierów z filigranami, formy czerpalne, materiały dotyczące dusznickiej papierni) oraz artystycznych⁴ (m.in. obrazy oraz dzieła artystyczne). Dział Papiernictwa Współczesnego zajmuje się gromadzeniem muzealiów technicznych⁵ (m.in. aparatura metrologiczna, urządzenia papiernicze, wzorniki papierów).

Dział Naukowo-Oświatowy koordynuje realizację jednego z głównych celów Muzeum – edukację. Organizuje oprowadzanie po wystawach oraz prowadzi lekcje i warsztaty muzealne z rękodzieła papierniczego. Ponadto współpracuje z innymi działami w zakresie realizacji zadań dotyczących kształtowania wizerunku instytucji.

W związku z lokalizacją budynku papierni w Dusznikach-Zdroju powołano Dział Historii Dusznik-Zdroju, który dokumentuje historię miasta, gromadzi zbiory mające związek z historią miejscowości⁶ oraz współpracuje z dusznickimi organizacjami społecznymi.

Pracownia Grafiki prowadzi obsługę drukarską Działu Produkcji Papieru Czerpanego. Projektuje wzornictwo i dba o właściwy poziom estetyczny wyrobów muzealnych. Ponadto angażuje się w realizację lekcji i warsztatów muzealnych w temacie grafiki.

Biblioteka muzealna gromadzi opracowania naukowe i fachowe z dziedzin objętych przedmiotem działalności Muzeum (papiernictwo, sztuka, region). Ponadto angażuje się w działalność informacyjną na rzecz osób zainteresowanych historią papiernictwa (uczniów szkół, studentów, naukowców). Możemy poszczycić się posiadaniem największego w Polsce księgozbioru dotyczącego historii papiernictwa.

Dział Produkcji Papieru Czerpanego zajmuje się pokazowym wyrobem papieru według historycznej techniki, jak też przetwarzaniem wytworzonych papierów na pamiątki. Dla potrzeb tego działu powołano Pracownię Konserwatorsko-Techniczną, która utrzymuje w sprawności technicznej urządzenia produkcyjne oraz wykonuje formy czerpalne.

Dyrektorowi Muzeum podlegają bezpośrednio następujące stanowiska pracy: zastępca dyrektora Muzeum, kierownik produkcji, główny księgowy, kierownicy działów merytorycznych, punkty sprzedaży, archiwum zakładowe i sekretariat⁷.

Muzeum Papiernictwa może poszczycić się realizacją wielu przedsięwzięć wystawienniczych, edukacyjnych i promocyjnych, które przyniosły sporo sukcesów: nagród w różnych konkursach (m.in. 3 nagrody i 3 wyróżnienia w konkursie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego na najciekawsze wydarzenia mu-

³ Zbiory wpisywane są do Księgi Inwentarzowej Muzealiów Historycznych.

⁴ Zbiory wpisywane są do Księgi Inwentarzowej Muzealiów Artystyczno-Historycznych.

⁵ Zbiory wpisywane są do Księgi Inwentarzowej Muzealiów Technicznych.

⁶ Zbiory wpisywane są do Księgi Inwentarzowej Działu Historii Dusznik-Zdroju.

⁷ Por. przyp. 1.

zealne⁸), honorowych odznaczeń⁹ oraz prestiżowych wyróżnień w skali międzynarodowej¹⁰. Odniesione sukcesy są rzeczywiście bardzo istotne, gdyż pozwalają określić nasze miejsce wśród najaktywniejszych muzeów w skali regionu, a może nawet kraju. Jednak od nagród i wyróżnień ważniejsze są indywidualne decyzje zwiedzających, którzy przychodzą oglądać nasze wystawy, zapoznać się z dawną techniką wyrobu papieru, własnoręcznie wykonać arkusz lub na papierze czerpanym odbić grafikę.

Do końca października 2008 r., według statystyki, Muzeum odwiedziło 1736 tys. osób, co daje średnią na poziomie 44 tys. rocznie. W ostatnich latach frekwencja przekroczyła już ponad 60 tys. Zwiedzających w ciągu roku. W naszych lekcjach i warsztatach muzealnych, organizowanych od 1993 r., uczestniczyło ponad 100 tys. osób. W ostatnich latach z lekcji korzysta przeszło 12 tys. osób rocznie. Są to bez wątpienia sukcesy, które umiejscawiają nas w gronie największych atrakcji w naszym regionie.

O tak wielkim uznaniu wobec naszego Muzeum zadecydowało kilka czynników:

- interesujący obiekt leżący na terenie atrakcyjnej dla turystów ziemi kłodzkiej, dodatkowo w pobliżu uczęszczanej trasy przelotowej,
- ciekawe zbiory papierów ze znakami wodnymi (może kojarzyć się to z banknotami, pieniędzmi, papierami wartościowymi),
- pokazy czerpania papieru według średniowiecznej techniki oraz możliwość udziału w czerpaniu papieru, co – jak pokazała praktyka – stało się świetną zabawą, niezwykle cenioną przez turystów.

Wyliczając atuty Muzeum, nie można zapominać o jego pracownikach, którzy każdego dnia sprawiają, że ten obiekt żyje i przyciąga zwiedzających. Nierzadko muzealni przewodnicy w podzięce za kompetentne oprowadzanie otrzymują od zwiedzających brawa, listy pochwalne na temat wystaw, sposobu oprowadzenia lub przeprowadzenia lekcji muzealnych (niekiedy zdarzają się też krytyczne uwagi, dotyczące głównie cen biletów). To właśnie pracownicy Muzeum Papiernictwa są największym atutem tej instytucji, przesądzającym o jej sukcesie. To oni zrealizowali dziesiątki wystaw prezentowanych w Dusznikach-Zdroju, ale również w wielu innych muzeach i bibliotekach w kraju i za granicą. To oni oprowadzili setki tysięcy zwiedzających po muzealnych ekspozycjach, przeprowadzili tysiące lekcji muzealnych lub prezentacji.

⁸ Do 2008 r. w konkursie Ministerstwa Kultury Muzeum zdobyło: Nagrodę główną za wystawę stałą *Historia techniki i technologii papiernictwa* (1998 r.), Wyróżnienie za usuwanie skutków powodzi (1999 r.), Wyróżnienie za wystawę *Dzieje papieru i papiernictwa* (2000 r.), II nagrodę za wystawę *Marmurki zaklęte w papierze* (2002 r.), Wyróżnienie za wystawę *Makulatura – surowiec XXI wieku* (2002 r.), III nagrodę za książkę *150 lat H. Füllner, Fampa, Beloit Poland, PMPoland* (2004).

⁹ W 2002 r. Muzeum otrzymało Dolnośląski Klucz Sukcesu dla najlepszej instytucji kultury w regionie, a w 2008 r. za zasługi dla Dusznik-Zdroju honorowe obywatelstwo miasta.

¹⁰ W 2004 r. Muzeum Papiernictwa zakwalifikowało się do finału konkursu Rady Europy na „Europejskie Muzeum Roku” w Atenach.

W czterdziestoleciu Muzeum Papiernictwa przeżyło również kilka trudnych chwil, z których jednak wychodziło wzmocnione, a zespół pracowników wzbogacał się o nowe doświadczenia.

Kryzys gospodarki socjalistycznej oraz pogarszająca się sytuacja Bardeckich Zakładów Papierniczych, którym w latach 80. ubiegłego stulecia podlegało Muzeum, zahamowały rozwój instytucji, stwarzając zagrożenie dla jej bytu (z powodu braku środków na wynagrodzenia bardecka fabryka nałożyła na Muzeum obowiązek sprzedaży papieru toaletowego na okolicznych targowiskach). Wyjściem z trudnej sytuacji okazało się zapewnienie od 1992 r. finansowania działalności Muzeum przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu – ogromny sukces organizacyjny ówczesnej dyrektorki Muzeum – Bożeny Schweizer-Makowskiej.

Pierwsza połowa lat 90. XX w. to także okres walki z pogarszającym się stanem technicznym budynków papierni. Przeciągające się remonty były dużym utrudnieniem dla zwiedzających (którym przez kilka lat oferowano zredukowane wystawy) oraz pracowników. Prace renowacyjne zakończone w 1997 r. wzmocniły bezcenny obiekt papierni. Ponadto w wyremontowanych salach można było urządzić nowe ekspozycje, znacznie bardziej atrakcyjne dla zwiedzających niż dotychczasowe.

W lipcu 1998 r. fala powodziowa zalała papiernię, niszcząc dolne pomieszczenia, w których znajdowały się czerpalnia, drukarnia, suszarnia i magazyny papieru czerpanego, pamiątek i surowców papierniczych. Zniszczony został sklep muzealny, ale przede wszystkim woda podmyła fundamenty suszarni, powodując zagrożenie dla budynku. Po kilku latach Muzeum otrząsnęło się z traumy. Dzięki wysiłkowi całego zespołu pracowników pod kierownictwem Bożeny Schweizer-Makowskiej oraz wsparciu finansowemu budżetu państwa i wielu instytucji obiekt został wyremontowany, a jego otoczenie na nowo urządzone.

Kilka lat po powodzi przystąpiliśmy do realizacji nowych wyzwań: w latach 2007–2008 dzięki środkom pozyskanym z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego adaptowaliśmy dawną suszarnię na salę wystawienniczo-konferencyjną oraz usunęliśmy większość barier architektonicznych, utrudniających poruszanie się w budynku osobom niepełnosprawnym. Dodatkowo poważnie wzmocniliśmy stropy. Ponadplanowo udostępniliśmy zwiedzającym oryginalną osiemnastowieczną suszarnię papieru. W nowej sali, która jest największym w Muzeum pomieszczeniem wystawienniczym, zaprezentowaliśmy już kilka ekspozycji, a 10 października 2008 r. zorganizowaliśmy w niej konferencję jubileuszową poświęconą czterdziestoleciu Muzeum.

Muzeum nie jest wolne od problemów. Największym z nich jest niedobór pomieszczeń. Gdybyśmy mieli więcej miejsca w czerpalni, moglibyśmy realizować więcej lekcji muzealnych, na które – szczególnie w maju i czerwcu – chętnych jest więcej niż „mocy przerobowych”. Mamy zbyt mało magazynów zbiorów. Ciasno jest również w bibliotece. Stąd pomysł budowy drugiego budynku, w którym

mogłyby pomieścić się gabinety pracowników merytorycznych, magazyny zbiorów oraz ekspozycje ilustrujące dzieje dolnośląskiego drukarstwa. Można by urządzić tam również sale do prowadzenia zajęć z drukarstwa i introligatorstwa. Wówczas zwiedzający mogliby zapoznać się z dziejami papiernictwa w istniejącym budynku papierni oraz poszerzyć wiedzę pod kątem dawnych technik drukarstwa w nowym budynku.

To na razie marzenia. Mamy jednak nadzieję, że w nieodległej przyszłości ich realizacja będzie się przybliżać.

W najbliższych latach musimy przystąpić do realizacji wielu projektów, spośród których najważniejsze dotyczą bezcennego budynku młyna papierniczego.

1. W 2009 roku zamierzamy rozpocząć remont całego dachu (w złym stanie znajduje się więźba, a gont, który był kładziony na przełomie lat 50. i 60. XX w. w całości nadaje się do wymiany).

2. Po 2010 r. pojawi się konieczność odnowienia elewacji.

3. Stopniowo będziemy zmuszeni remontować pomieszczenia Muzeum, rozpoczynając od dolnych kondygnacji, w których szkodliwe działanie wilgoci jest najbardziej widoczne.

4. Podejmujemy starania o wpisanie obiektu na listę pomników historii, co znacząco podniesie rangę młyna papierniczego oraz pomoże w zabiegach o pozyskiwanie środków na jego remonty.

Z zamierzeń merytorycznych planujemy realizację około 8–10 wystaw czasowych rocznie, organizowanie następnych edycji festynu „Święto Papieru”, wydawanie kolejnych tomów „Rocznika Muzeum Papiernictwa”, poszerzanie i uatrakcyjnianie naszej oferty edukacyjnej.

Chcemy utrzymywać dobrą współpracę ze wszystkimi naszymi partnerami: ze szkołami, z uczelniami wyższymi, z Dolnośląską Organizacją Turystyczną, z przewodnikami PTTK, z biurami turystycznymi, z branżą papierniczą (w tym ze Stowarzyszeniem Papierników Polskich), z międzynarodowymi organizacjami skupiającymi historyków papiernictwa (IPH) oraz artystów papieru (IAPMA) oraz z każdym, kto zechce korzystać w dobrym celu z potencjału dusznickiego młyna papierniczego.

Muzeum Papiernictwa ma przed sobą dobre perspektywy rozwoju. Dzięki pięknemu młynowi papierniczemu, zaliczanemu do pomników kultury Dolnego Śląska, może liczyć na zainteresowanie zwiedzających. Dotąd mogło liczyć na wsparcie osób i instytucji decydujących o podziale środków na ewentualne remonty i inwestycje; mam nadzieję, że tak będzie nadal, gdyż blask perły zależy w dużym stopniu od dbałości o nią.

Głównym atutem Muzeum
jest jego siedziba:
przepiękny młyn papierniczy

Ekspozycje stałe ilustrują
historię papiernictwa

Pokazy czerpania papieru są jedną z największych atrakcji Muzeum

Wystawy wzbogacone licznymi eksponatami wzbudzają zainteresowanie zwiedzających

Możliwość wykonania własnej kartki papieru zaliczana jest do głównych atrakcji ziemi kłodzkiej

Pracownicy i przyjaciele Muzeum – po zakończeniu Święta Papieru w 2008 r.

Powódź z 1998 r. – największe nieszczęście Muzeum ostatnich lat

Zniszczenia w czerpalni

Czerpalnia po usunięciu skutków powodzi

Przebudowa z lat 2007-2008 – wzmacnianie stropów w budynku głównym

Efektom przebudowy strychu jest nowa sala wystawiennicza

Zainstalowano podjazdy ułatwiające poruszanie się w Muzeum osobom niepełnosprawnym

Fotografie z archiwum Muzeum Papiernictwa

MUSEUM OF PAPERMAKING AT THE THRESHOLD OF THE 21ST CENTURY

Summary

The Museum of Papermaking, which celebrated its 40th anniversary in 2008, belongs to the group of the most important tourist sights of Lower Silesia. This phenomenon is credited both to the fact that the institution is located in a unique paper mill of great historic and architectural value and the activity of the staff who assemble collections, organize exhibitions, run educational workshops and conduct scientific research.

*Translation
Aneta Ożga*

MUSEUM DER PAPIERHERSTELLUNG AN DER SCHWELLE XXI JAHRHUNDERT

Kurzfassung

Das Papiermuseum, das 2008 das 40. Jubiläum seiner Gründung feiert, gehört zu wichtigsten Objekten auf der Tourismuskarte Niederschlesiens. Dies hat es seinem Sitz – einer alten Papiermühle von großen historischen und architektonischen Wert sowie der Aktivität der Museumsmitarbeiter zu verdanken, die unermüdlich neue Exponate beschaffen, Veranstaltungen und Bildungsunterricht organisieren und Wissenschaftsforschungen betreiben.

*Übersetzt von
Janusz Mrówka*